

د بحثونو او سپارښتنو لنډيز

د ډيالوگ او ترقي مرکز-ژنو د ملي ډيالوگ کنفرانسونو لړۍ؛
د افغانستان په راتلونکي کې د مدني ټولني او دموکراتيکو ځواکونو رول

۴-۵ مارچ، انتاليا - ترکیه

The 3rd CDP-G Conference on Afghanistan

**National Dialogue, Role of Civil Society and
Democratic Forces in the Future of Afghanistan**

4-5 March, 2024 Antalya, Türkiye

۱۵ مقاله د هغو بحثونو لنډيز منعكس كوي چې د اړوندو خبريالانو لخوا وړاندې شوي.

د مدني ټولني له ۸۰ څخه زيات فعالان، ځوان مسلکيان، فعالان، روڼ اندي، د بشري حقونو فعالان، ژورناليستان، د افغاني ټولني غړي، نارينه او ښځينه چې بيلابيل ټولنيز-سياسي سابقه لري د ۲۰۲۴ کال د مارچ د مياشتې په ۴ او ۵ نېټه په ائتاليا کې سره راټول شوي ترڅو په يوه پراخه او پراخه غونډه کې گډون وکړي. د افغانستان د پيچلې لارې په اړه رغنده خبرې اترې.

گډونوالو په مثبت ډول ومنله چې د کنفرانسونو دا لړۍ د افغانستان د اوسني سياسي، ټولنيز او اقتصادي منظرې په اړه د نويو بصيرتونو د وړاندې کولو او د حکومت د مشروعيت، عامه حکومتوالي او مشارکت په اړه د ننګونو او فرصتونو د پيژندلو لپاره يو بنسټيز پليټ فارم چمتو کوي. دوي همدارنگه د رغنده او ارزښتونو پر بنسټ متقابل تعامل او خبرو اترو په جوړولو او وده کې د مدني ټولني او ځوان ديموکراتيکو ځواکونو حياتي رول هم ومنل.

د ژورو خبرو اترو، پينل بحثونو، بحثونو، پوښتنو او ځوابونو او د متخصصينو تحليلونو په پايله کې، د کنفرانس په مختلفو گړدي ميزونو کې گډونوالو لاندې مهم ټکي په گوته کرل او سپارښتنه يې وکړه:

لومړۍ غونډه: سياست – اجماع، اساسي قانون او بنسټونه

د سياست په اړه په غونډه کې گډونوالو د ښې حکومتولۍ، د خلکو مشارکت او حساب ورکونې په اړه خبرې وکړې. گډونوالو د يوه هراړخيز او مشروع اساسي قانون د تصويب او د واکونو او مسووليتونو د غير متمرکز کيدو د گټو او زيانونو د تصويب لپاره د نمايندگۍ پر بنسټ د پروسې پر اړتيا انعکاس وکړ.

ولسي حاکميت، مشروعيت، اساسي قانون او شريعت

د گړدي ميز غړو په افغانستان کې د روان بحران په درې اړخيزه ماهيت ټينگار وکړ: د رژيم د مشروعيت نشتوالي، له بشري حقونو څخه پراخه سرغړونې، د بې وزلۍ سره يو بشري بېرني حالت او د حساب ورکولو نشتوالي. د کورني او نړيوال مشروعيت نشتوالي يوه لويه ننگونه ده، او د طالبانو ادعا د شرعي قوانينو پر بنسټ د حکومت د جوړولو ادعا د مشرتابه د ټاکلو د معيارونو په اړه د ابهام له امله له مخالفت سره مخامخ شوې ده. د گړدي ميز غړو په شرعي مسايلو کې د طالبانو انحصار د واک د ساتلو او د خپلسري واکونو د کارولو د يوې وسيلې په توگه ننگولي او نيوکې يې کړې دي.

د غونډې گډونوالو همدارنگه د مشروعيت په څو اړخيزه ماهيت او هغې ته د رسيدو لپاره د سيمه ييزو دودونو پر اهميت ټينگار وکړ او د افغانانو ترمنځ د پخلاينې او خبرو اترو د اسانتيا لپاره يې د ملي ډيالوگ ملاتړ وکړ.

په عموم کې، د يو هراړخيز اساسي قانون د تصويب په اړه پراخ توافق شتون درلود چې د اتباعو حقونه، په ځانگړې توگه د حاکمانو او بنسټونو د ټاکلو حق، د سولې او همغږۍ د پياوړتيا لپاره د اړتيا په توگه پيژني. په اساسي قانون کې د داسې ميکانيزمونو په ځايولو ټينگار شوي چې د انفرادي واکمنانو واک محدود کړي او دوي حساب ورکوونکي کړي.

د شرعي قوانينو کارپوهانو ټينگار وکړ چې د طالبانو چلند شريعت له فقهې سره گډوډ کړي دي، دا يو داسې غلط فهم دي چې د اسلامي نړۍ په نورو برخو کې عام نه دي. دوي له حکومتي مسايلو څخه د ديني مسايلو پر جلا کولو ټينگار وکړ. اسلام د معياري حکومتي ماډل وړاندوينه نه کوي او له همدې امله هغه قوانين چې په افغانستان کې د شريعت سره يو ځاي کيږي بايد د اسلامي اصولو سره سم ټولنيز بدلونونه، واقعيتونه او معاصر اړتياوي منعکس کړي.

سپارښتنې:

۱. د مشروعیت له نشتوالي سره د مقابله لپاره د اساسي قانون د حل لپاره په هراړخیز ملي ديالوگ کې گډون.

۲. د هراړخیز اساسي قانون د تصویب لپاره خلاص بحث چې د ټاکنو او گډون په گډون د اتباعو اساسي حقونه پيژني.

۳. د مطلق واک د ځوابولو او محدودولو لپاره د اساسي قانون میکانیزم جوړول.

۴. د خلکو د حکومت کولو لپاره معیارونه او طرزالعملونه روښانه کړی.

ډیالوگ، کثرت‌گرایی، د واک ویش او اختیارونه

په دې کتنه کې ټینګار وشو چې د کرکې ژبه د سولې په لور د افغانستان د پرمختګ پر وړاندې یو مهم خنډ دي او د ټولو خواوو ترمنځ د متقابل تفاهم او بهابېلو ارزښتونو د درناوي پر اهمیت ټینګار وشو. د افغانستان د تنوع پيژندنه او د مشارکتی حکومتولۍ اړتیا د ملي پخلاینې په لور یو مهم لومړي گام دي. برسېره پردې، کارپوهانو د حکومتدارۍ په لیدونو کې د توکمیز سیاست د پام وړ اغیزې په گوته کړې او وړاندیز یې وکړ چې د غیر مرکزي کولو په څیر پروسي باید د بریالیتوب لپاره غیر سیاسي شي. دوي د یوې اداري حل په توګه د غیر مرکزي کولو په وړاندې کولو او د عامه خدماتو په ښه کولو ټینګار وکړ نه دا چې د سیاسي چلن په توګه وګڼل شي. د گردې میز غړو په ډیرو مواردو کې په لیرې پرتو او غریبو والیتونو باندې د مرکزي مدیریت د ناوړه اغیزو عملي مثالونه لیست کړل.

گډونوالو د پراخو خبرو اترو اړتیا هم یاده کړه چې په ترڅ کې یې د طالبانو په گډون ټولې ښکېلې خواوې د افغانستان د راتلونکي لپاره د یوې سیاسي لارې نقشې د جوړولو لپاره سره یوځای شي. په داسې حال کې چې د ښځو پر حقونو محدودیتونه او خبرو ته د طالبانو لېوالتیا د نږدې راتلونکي لپاره هیله نه لري، د ملي ديالوگ کنفرانسونه، لکه د ديالوگ او ترقي د مرکز - ژنو لخوا تنظیم شوي، د مالکیت سره د راتلونکو پروسو لپاره پراختیا کيږي او سیمه ایز جوړوي. مشرتابه.

سپارښتنې:

۱. په افغانستان کې د تلپاتې سولې لپاره د سیاسي لارې نقشې د جوړولو لپاره د طالبانو په گډون له ټولو ښکېلو خواوو سره خبرې اترې پیل کړی.

۲. د افغانستان د تنوع او په حکومت کې د ټولو ډلو د حقونو پيژندنه.

۳. د غیر مرکزي کولو په څیر پروسي غیر سیاسي کول او د اداري خبرو اترو په توګه چلند کول.

۴. سیمه ایزو ادارو ته د لوړ واک ورکول ترڅو د محلي مشارکت، حساب ورکونې او غوره خدماتو وړاندې کولو کې زیاتوالي راولي.

بنسټیز حقونه، حساب ورکونه

د اتباعو د بشري حقونو د ساتنې لپاره یو جامع اساسي قانون اړین دي. د غونډې گډونوالو د انتقالي عدالت په اهمیت ټینګار وکړ او یادونه یې وکړه چې د بشري حقونو د کمیسیون په لومړیو گامونو کې د بین المللي عدالت په پراختیا کې د سیاسي ملاتړ نشتوالي — چې د ظلم او معافیت د دوام لامل شو. د بشري

حقونو د سرغړونو د عادي كيدو د مخنيوي لپاره د عاملينو حساب وركول خورا مهم دي. زموږ د معاصر تاريخ په دې درس بايد ټينگار وشي، ځكه سوله عدالت او پخلاينې ته اړتيا لري.

مدني ټولنې، د افغانستان په دننه او بهر كې، د جنسيتي توپير د پيژندلو او په ملي خبرو اترو كې د ښځو د گډون په يقيني كولو كې مهم رول لوبوي.

سپارښتنې:

۱. د اتباعو د بنسټيزو حقونو د ساتنې لپاره د هراړخيز اساسي قانون جوړول.
۲. د انتقالي عدالت او پخلاينې د نوښتونو ملاتړ او د مرتكبينو حساب وركول.
۳. د جنسيت د برابرۍ ملاتړ او د جنسيت څورونې او جنسيتي توپير پيژني/پيژني.

د رسنيو ازادې

د پينلونو برسیره، د يو متقابل گړدي ميز سره بحث د نامتو افغان رسنيو سازمانونو او وړاندې كونكو ترمنځ ترسره شو. د افغاني رسنيو حجم كم شوي او د دوي يو ډير تجربه لرونكي مشران يې له لاسه وركړي دي. په هرصورت، د طالبانو د سختو بنديزونو سره سره، مطبوعات نه يوازې ژوندي پاتې شوي، بلکې لا هم فعاله دي، د لاريونونو او خبرو اترو له تركيب څخه كار اخلي.

د ښځو د محدودولو لپاره د طالبانو هڅو د ښځينه خبريالانو ژوند خورا ستونزمن كړي دي. نړيوالې رسنۍ په عمده توگه معلوماتو ته د لاسرسۍ په برخه كې له سختو بنديزونو سره مخ دي. ډيري رسنۍ د طالبانو له خوا د غچ اخيستنې له ويرې د سيمه ييزو راپورونو له كارولو ډډه كوي. نړيوالې رسنۍ د سيمه ايزو رسنيو په راپورونو، د تاييد وروسته د ټولنيزو رسنيو بڼو، او د متخصص معلوماتو باندې ډيره تكيه كوي.

سپارښتنې:

۱. افغاني رسنۍ بايد په ستونزمنو شرايطو كې معلوماتو ته د لاسرسۍ د ساتلو لپاره نوبت وركړي او په ورته وخت كې د كورنيو او نړيوالو رسنيو همكاري پياوړې كړي.
۲. مدني ژورناليزم كولي شي د رسنيو اصلي جريان بشپړ كړي او د معلوماتو خپرولو ته وده وركړي.
۳. رسنۍ بايد د بيان ازادۍ، بې پرېتوب او اخلاقي معيارونو ملاتړ وكړي او د مهم خبرونو او معلوماتو په وخت وړاندې كولو ته لومړيتوب وركړي.

اقتصاد، روڼتيا او حساب وركونه

كارپوهانو د اقتصاد او سياست پر گډوډۍ ټينگار وكړ او د متقابلو اړيكو او د قانون له حاكميت پرته يې د حكومت د پرله پسې سقوط پر وړاندې خبرداري وركړ. يوازې د اساسي قانون چوكاټ سالم اقتصادي حكومتولي تضمينوي، ځكه چې دا اصول او بنسټونه ټاكي، حساب وركونه رامنځته كوي، او د اقتصادي وړاندوينې مثبت اغيزه كوي، دا ټول د خصوصي سكتور د فعاليت لپاره مهم دي.

طالبانو په بې ساري ډول د عوایدو په راټولو خپل تمرکز زیات کړي په داسې حال کې چې د خدماتو وړاندې کول کم شوي دي. ټولنیز تړون د دواړو ترمنځ مناسب توازن ته اړتیا لري. طالبانو د ملي بودیجې د استثمار لپاره موجوده مالي مقررات وضع کړي، چې له امله یې په لگښتونو کې د روڼتیا نشتوالي راغلي او د عوایدو یوه مهمه برخه په پوځ لگول کېږي.

ځینو گډونوالو ټینګار وکړ چې فساد، د راپورونو برعکس، لا هم شتون لري، حتی په لوړه کچه کې. نړیوال څارونکي هیواد ته لاس رسې نه لري، او لوړ پوړي طالب چارواکي د عامه قراردادونو د شرکتونو مستقیم یا غیر مستقیم ملکیت له لارې د عامه قراردادونو څخه گټه پورته کوي. د روڼتیا پرته، د مالي مدیریت د ښه کولو هر ډول ادعا تشه پاتې کېږي.

طبیعي زیرمې د ملت او راتلونکو نسلونو گډه شتمني ده. روڼتیا، خلکو ته حساب ورکونه، په تصمیم نیولو کې گډون او د ځایي ټولنو گټه اړینه ده. د اوسني بحران څخه د وتلو لپاره د اقتصادي پریکړو خپلواکي او د واکونو جلا کولو ته اړتیا ده. پینل د ۲۰۰۱ څخه وروسته رامینځته شوي د بشري پانگې په برخه کې د پانگو ونې اهمیت هم تایید کړ.

سپارښتنې:

۱. د مناسب اقتصادي مدیریت، حساب ورکونې او وړاندوینې د یقیني کولو لپاره د قانوني چوکاټ رامینځته کول.

۲. د اقتصادي تصمیم نیولو او د واکونو په جلا کولو کې د خپلواکۍ تضمین کول.

۳. د عوایدو راټولول باید د عامه توکو او خدماتو چمتو کولو لپاره وکارول شي.

۴. په عامه قراردادونو کې د فساد سره د معاملو په وخت کې د عامه لگښتونو وضاحت.

۵. د طبیعي زیرمو په استخراج کې د روڼتیا، حساب ورکونې، گډون او د ټولني دگټو ډاډمن کول.

دویمه غونډه: ټولنه - د مدني ټولني بیا تعریف، د ښځو حرکتونه، گډې ساحې

د ټولنیز بدلون بحثونه د افغاني مدني ټولني په بیا تعریفولو، د ښځو د خوځښتونو په څېرلو، د کلبو په مقابل کې ښاري تحرک، او محافظه کاره او د پرمختللو ایډیالوژيو په مقابل کې تمرکز کوي. گډونوالو د ښځو د غورځنگ ځواکمنتیاوې او نیمگړتیاوې و منلې او د زده کړې او کارموندنې د بندیز په گډون د ښځو د حقونو د بیا کتنې او سرغړونې سره د مبارزې اړتیا یې ومنله.

د ښځو د حقونو، د ښځو غورځنگ

د گردې میز غړو د طالبانو رژیم د ښځو د حقونو په برخه کې تر ټولو ظالم رژیم وباله. ښځې له عامه ژوند څخه بې برخې دي او د ټولني د ټیټې طبقې په توگه چلند کېږي. د زده کړې او کارموندنې منع کول له طالبانو سره د اړیکو مخنیوي کوي او د فقر او د بشري پرمختگ په تپه ولاړه برخه کې د پام وړ مرسته کوي.

پرله پسې فشار باید وکارول شي چې طالبان د حساب ورکونې نړيوال ميکانيزم ته وسپاري او د خبرو ميز ته يې راولي. د افغانستان په راتلونکي هر ډول خبرو کې د ښځو گډون حتمي دي، ځکه ښځې د مقاومت مخکښانې دي او باید د خبرو اترو په ميز کې رغنده رول ولوبوي او نارينه هم باید د هغوي ملاتړ وکړي.

د ښځو د اعتراضونو ډلې چې د ۲۰۲۱ کال له اگست وروسته جوړې شوې په افغانستان کې د مدني ټولنې تر ټولو فعالې او اغېزمنې غړې دي. د گردې مېز غړو ټينگار وکړ، چې ټولې ښځې که په هېواد کې دننه وي او که بهر، که په کليو او ښارونو کې وي، له سيستماتيک تبعيض سره مخ دي. د مدني ټولنې ډلې، په ځانگړې توگه هغه چې د ښځو د حقونو دفاع کوي، د افغانستان په دننه او بهر کې بشپړونکي رول لوبوي. نړيوالو فورمونو ته د دوي د لاسرسي له امله باید له هېواده بهر د ښځو غړو نړيوالو ته ورسوي.

په داسې حال کې چې طالبان په نارينه وو باندې سختې سزاگانې او شکنجه کوي، دا لا هم په افغانستان کې د نارينه وو او ښځو گډ مسووليت دي چې د اتباعو له بشري حقونو او سالم او مشروع حکومت څخه دفاع وکړي. دغه راز په رسنيو کې د ښځو پر وړاندې د تبعيض او د ښځو له حقونو څخه د ملاتړ په اړه علمي ليکنې د ښځو له حقونو څخه د ملاتړ د بېلگې په توگه يادې شوې.

سپارښتنه: پر طالبانو د ځواب ويلو لپاره فشار و ساتئ او فشار ورکړئ چې له افغان ميرمنو سره په خبرو اترو کې برخه واخلي.

د مدني ټولني د غړو، گډو سيمو ترمنځ شبکه کول

په دې گردې مېز کې گډوگډونوالو په اوسني وخت کې د دموکراتيکو ځواکونو ترمنځ د هماهنگي او متقابل ملاتړ اړتيا په گوته کړه چې د ټولو د ليد، رول او نفوذ د زياتوالي لپاره يوه مهمه اړتيا ده.

مدني ټولني د جمهوريت په دوره کې د تدريجي ودې شاهدې وې، خو د طالبانو په دوره کې مدني بنسټونه له محدوديتونو سره مخ شول. د غونډې گډونوالو په افغانستان کې د مدني ټولني د بيا تعريف پر اهميت ټينگار وکړ، څو د دوديزو، ملي او سيمه ييزو سازمانونو څخه هاخوا د مدني ټولني په ټوليزو موخو کې ونډه اخيستونکي - چې د مدني ټولني په عمومي اهدافو کې ونډه لري او فعاليت کوي.

پداسې حال کې چې سيستماتيک تبعيض په ټولو اتباعو اغيزه کوي، کليوالي سيمې په غير متناسب ډول اغيزمن کيږي. گډونوالو وړانديز وکړ چې په راتلونکو بحثونو کې دې د کليو د خلکو استازي حضور ولري ترڅو د دوي غوښتنې منعکس کړي او په بحثونو کې برخه واخلي.

ويناوالو په متفقه توگه د معقولو بدلونونو په رامنځته کولو او د اصلاحاتو په پياوړتيا کې د مدني ټولني پر مهم رول ټينگار وکړ او د ايمانداري، روښتيا، زورتيا او رغنده نيوکې پر وړاندې يې پر ارزښتونو ټينگار وکړ. دوي د مدني ټولني د فعالينو او د همکارۍ د پليټ فارمونو په اهميت ټينگار وکړ، لکه د افغانستان د مدني ټولني شبکه، د ديالوگ او ترقي مرکز - ژنو، چې د افغانستان د راتلونکي لپاره روښانه پلانونه وړاندې کړي او د يوې پراخې او د عمل پر بنسټ تگلارې ملاتړ وکړي. گډونوالو همداراز پر بهرنيو مرستو د تکیه د کمولو او د افغانانو د مالکيت او رهبرۍ پر اړتيا ټينگار وکړ.

هوکره وشوه چې د افغانستان د راتلونکي په اړه په هر ډول خبرو کې د مدني ټولني رول مهم دي. د ښځو د حقونو د فعالانو د يوې شبکې د جوړولو وړانديز هم وشو چې د افغانستان دننه او بهر فعالين سره ونښلوي.

همدارنگه سپارښتنه وشوه چې د مدني ټولني سازمانونه د يوې لويې چتر لاندې لاندې نږدې همکاري وکړي. افغان مدني ټولنه يو ميکانيزم ته اړتيا لري ترڅو خپل فعاليتونه وساتي او د پروژې پر بنسټ فعاليتونو څخه رضاکارانه فعاليتونو ته واړوي.

سپارښتنې:

۱. د ديموکراتيکو ځواکونو ترمنځ د يووالي پياوړتيا ترڅو د ليد او نفوذ زياتوالي.
۲. په بحث کې د کليوالو خلکو استازو گډون وکړي.
۳. روښانه او د عمل وړ پلانونه بيان کړي.
۴. د پايښت ډاډمن کولو هڅې، د افغان مشرتابه ته بدلون او له پروژو څخه رضاکارانو ته.
۵. د همکارۍ او گډکار لپاره د شبکو او پليټ فارمونو رامېنځته کول او پياوړي کول.
۶. مرکز د خبرو اترو کنفرانسونو ته دوام ورکوي او د معاصر مدني او دموکراتيکو ځواکونو سره ښکېلتيا لري.

په دې برخه کې، د مدني ټولني د شبکې فعاليتونه چې د ډيالوگ او ترقي د مرکز - ژنو سره د سازمانونو د يوې ډلې څخه جوړ شوي، چې د دارالانشا رول لوبوي - د ملي ډيالوگ کنفرانسونو ضمني محصول - گډونوالو ته وپېژندل شو. دا فورم کولې شي د همکارۍ او متقابل ملاتړ لپاره د پليټ فارم په توگه عمل وکړي. گډونوالو هم د شبکې د بيلابيلو اړخونو د پراختيا په اړه خپل نظريات شريک کړل. دا شبکه به د همکارۍ او عملي عمل ساحې لټوي. په شبکه کې غړيتوب د ټولو مدني ټولنو لپاره وړيا دي.

د ډيالوگ او ترقي مرکز - ژنو د کنفرانس وړاندیزونو پلي کولو لپاره د شبکې له لارې په انفرادي او ډله ايز ډول کار کولو ته ژمن دي، پشمول د ډيالوگ تنظيم کول، د برخه اخيستونکو ترمنځ متقابل عمل اسانه کول، او د سکرټريټ ملاتړ چمتو کول او د شبکې او کارپوهانو ډلو غوندو جوړول په ترتيب سره. د راتلونکي کار په اړه د ملي خبرو اترو سره مرسته کول. افغانستان.

دغه کنفرانس په افغانستان کې دننه او بهر د مدني ټولني او معاصرو سياسي ځواکونو ترمنځ د خبرو اترو او رغنده همکارۍ لپاره لاره هواره کړه. موږ د افغانستان پر وړتيا باور لرو چې يو ديموکراتيک، سوکاله او ټول شموله راتلونکي ته د رسيدو لپاره چې د مدني ټولني او ديموکراتيکو ځواکونو په گډو هڅو به جوړ شي. موږ د همکارۍ روحیه هڅو او زموږ د ډله ايزو هڅو معني لرونکي اغيزو ته سترگې په لار يو.

د ملي ډيالوگ کنفرانسونو په اړه د رسنيو پوښتنو لپاره، مهرباني وکړئ موږ سره په m.muneer@cdpg.ch اړیکه ونیسئ.